

Kamov i Jelovšek Teharski u Moderni i izvan nje

Ljulj, Marijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:651907>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski jednopredmetni studij hrvatskog jezika i književnosti

Marijana Ljulj

Kamov i Jelovšek Teharski u Moderni i izvan nje

Završni rad

Mentor: prof. dr. dc. Goran Rem

Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Preddiplomski jednopredmetni studij hrvatskog jezika i književnosti

Marijana Ljulj

Kamov i Jelovšek Teharski u Moderni i izvan nje

Završni rad

Humanističke znanosti, filologija, kroatistika

Mentor: prof. dr. dc. Goran Rem

Osijek, 2021.

Izjava

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 07.09.2021.

Marijanna Juy, 01122231134

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod.....	7
2. O moderni.....	8
3. Janko Polić Kamov.....	9
3.1. Kritika prema Kamovu.....	10
4. Vladimir Jelovšek Teharski.....	11
4.1. Kritika prema Jelovšku.....	12
4.2. Jelovšek oko časopisa <i>Mladost</i>	12
5. Kopneni protoavangardist - Jelovšek i avangardist prije same avangarde – Kamov.....	14
6. Književni opusi Kamova i Jelovškega.....	16
7. Poredbovne usporedbe pjesama Kamova i Jelovškega.....	17
7.1. Tema.....	19
7.2. Subjekt.....	20
7.3. Forma.....	21
7.4. Stil.....	23
8. Zaključak.....	25
9. Literatura.....	27

Sažetak

U ovome je završnom radu riječ o moderni i dva predstavnika te stilske formacije Janka Polića Kamova i Vladimira Jelovška Teharskoga. Što se tiče moderne, riječ će biti o godinama nastanka moderne, težnjama modernističke poezije i proze i što je to moderna izmijenila i koje stilove je donijela u književnu povijest. Nadalje, kad je riječ o Janku Poliću Kamovu, navest će se njegova najvažnija djela poput zbirki pjesama *Psovka* i *Ištipana hartija* te o romanu *Isušena kaljuža*. Što se tiče samoga pisca, odnosno pjesnika bit će istaknuta njegova djelatnost u moderni, odnosno kako je on dao mjesto avangardi u moderni, a bit će i istaknute kritike koje je dobio od društva, a i od jednog toliko velikog, uglednog, oštrog i poznatog pisca Matoša. Drugi jest Vladimir Jelovšek Teharski koji se razlikuje od Kamova time što iako je bio protoavangardist ipak itekako i time što u modernu dovodi neke nove stilove poput secesije, a i ekspresionizma. Kamovljeva protoavangardnost bila je drukčija od protoavangardnosti Teharskoga. Jelovškova poznata djela jesu *Simfonije I.* i *Simfonije II.*, a ovdje će biti uspoređivana s dobro poznatim naslovima Kamova. Dakle, Kamov je afirmiran i kanonski ovjeren, a Teharskoga uglednom čitanju dovodi tek najrecentnija suvremenost i nekoliko studija i monografija o kopnenom pjesništvu.

Ključne riječi: moderna, avangarda, Janko Polić Kamov, Vladimir Jelovšek Teharski, secesija, protoavangarda

1. Uvod

Prijelomnim političkim događajima javljaju se i promjene u književnosti te se tako utjecajem stranih političkih i izvanknjiževnih događaja javlja i moderna na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. pisci tako žele ostvariti nešto što još dosad niti jedan pisac nije ostvario, dakle nešto novo. moderna je tako jedno raznoliko razdoblje koje u sebi sadrži mnoštvo stilova i časopisa, iako kratka vijeka, koji su obilježili to razdoblje. pisci su jednako tako htjeli biti originalni te su htjeli biti i individualni. Moderna se često naziva i prijelaznim razdobljem koje je književnosti, a isto tako i drugim umjetnostima otvorilo mjesto u povijesti hrvatske kulture i umjetnosti. Naravno, javljaju se i razne kritike jer neki nisu shvaćali te tendencije modernističkih pisaca i umjetnika toga doba. Ovaj rad izdvaja dva pisca koja su obilježila modernu, ali koja su otvorila put i nekim drugim granama, poput avangarde, njenom dijelu zvanom u hrvatskim povijestima književnosti ekspresionizam ili baš modernog pravca zvanog secesija. Prvi pisac kojeg ovaj rad izdvaja je Janko Polić Kamov. Janko Polić Kamov rođen je 1886. godine u Pećinama kraj Sušaka. On je književnik kojega su mnogi odbacili i kritizirali, poput Matoša, a njegova kontroverzna smrt 1910. kao mala povijesna naracija kao da i sama najavljuje avangardu; on je *persona non grata*, dakle neželjena osoba, ona osoba koja je kako je već navedeno, kritizirana. Zalagao se za umjetničku slobodu i borio se žustro protiv već ustaljenih književnih tendencija. Njega nazivaju avangardistom prije same avangarde jer je imao stav koji se kosio protiv već, kako je spomenuto, ustaljenih tendencija. Imao je mnoge nazive, jedan među njima je pjesnik prokletnik, također kritike i povijesti spominju naziv i antipjesnik. Književni opus mu nije velik, ali svojim je djelima (najpoznatijim romanom *Isušena kaljuža*), zbirkama pjesama (*Psovka* i *Ištipana hartija*) zadobio publiku čitatelja, bilo onih koji su ga kritizirali ili oni koji su uživali u neobičnim stihovima. Drugi pjesnik kojemu se ovaj rad usmjerava je Vladimir Jelovšek Teharski koji se rodio u Osijeku 1879. godine. Jelovšek se javlja zbirkama pjesama *Simfonije I.* i *Simfonije II.* Također, on je pjesnik koji svoje stavove iskazuje kako i gdje je god moguće. Svoje stavove prvotno objavljuje u okružju časopisa *Mladost* te *Mladost* kao časopis smatra više informativnim, nego dokumentarnim te za njega daje kritike i ocjene su isto tako kritične. Nadalje, dobio je naziv književni protoavangardist – od strane profesora Gorana Rema – vrlo usporedivo sa samim Jankom Polićem Kamovom koji je dao sebe u čistoj avangardi iako je vremenski prije nastupa glavnog tijeka avangarde. Kamov za razliku od Jelovšeka ostvaruje ono čemu teži, dok Jelovšek nastoji svoje težnje realizirati, pa se za njega kaže da je pjesnik

nesklada. U Jelovšku se vide i secesionističke tendencije jer svoje *Simfonije* također vidi i uglazbljene, a zna se da je secesija određeni procvat umjetnosti, a među time, naravno i glazbe. Taj sklad koji Jelovšek želi postići je nedohvativ te je on čovjek koji vrišti i time, a i svojim pjesmama, otvara mjesto ekspresionističkoj poetici, pa se tako i on i secesija kreću ka nečem novom.

2. O moderni

Prijelomni politički događaji u Hrvatskoj 1895. dovode do modernističkih razmišljanja, kako razmišljanja tako i težnji prema modernome. Jelčić kazuje kako su težnje prema modernome bile rezultat hrvatskih utjecaja te da se tu mogu isključiti strani utjecaji, a da je to bilo tako potvrđuju i zagrebački časopisi, a među njima se ističe časopis *Nada* koji su izdavali učenici gornjogradske gimnazije, također iz Zagreba. Među urednicima tog časopisa koji se ističu, bio je i Vladimir Teharski Jelovšek koji je bitan za ovaj moj rad. (2004: 275)

Nakon Jelčića, Šicel također spominje Teharskoga te ga opet ističe kao jednog od urednika časopisa, ovoga puta *Nade*, ali *Nada* ovaj put dobiva pridjev *Nova* te izlazi između 1897. i 1898. godine. (2005: 55)

Dakle, što je to zapravo moderna?

Moderna je prijelaz u hrvatskoj književnosti, općenito umjetnosti, iz 19. u 20. stoljeće jer realizam počinje gubiti svoju moć. pisci se počinju okretati ka nedokučivom i ka još neistraženom književnom svijetu. U moderni se počinju razvijati mnogi stilski pravci te mnogi pokreti koji donose velike prekrete u književnosti, a samo neki od njih su: impresionizam, secesija, simbolizam, naturalizam te neoromantizam, ali i mnogi drugi književni pravci i značajke.

Kao što i sami možemo zaključiti, moderna je vrlo raznoliko razdoblje u kojemu prevladavaju bitni pravci koji književnost oblikuju i preoblikuju, a to kazuje i sam Šicel u svojoj *Povijesti hrvatskoga jezika* te za modernu kazuje sljedeće: *Moderna je heterogeno razdoblje u kojem egzistira usporedo nekoliko različitih stilova, pa stoga možemo govoriti o stilskom pluralizmu kao tipičnoj karakterizaciji toga razdoblja.* (2005: 9)

Iako se moderna naizgled činila kao savršeno razdoblje jer su se napokon događale neke promjene u književnosti, nije nikako mogla izbjeći ni one koji su bili protiv takvih tendencija. Nove ideje i zamisli nisu bile u skladu s katolicima, odnosno onima koji su provodili novokatolički pokret, pa su se protiv moderne oglašavali u časopisima *Prosvjeta* i *Luč*.¹

Jelčić kazuje kako pisci u moderni nisu bili nikakvi jednomišljenici te da su bili individualni i imali su slobodu pisanja o čemu god su htjeli. Svoja mišljenja i poglede su iznosili u časopisima, a ti časopisi nisu bili dugotrajni te su vrlo brzo nakon svoje pojave i nestajali. Jedan časopis koji je takvoga karaktera jest *Mladost* o kojoj će nešto više biti rečeno kasnije u radu. (2004: 277)

Kako je već navedeno hrvatska moderna donijela je mnoge preokrete te kako donosi preokrete, tako ima i neobično veliko značenje za daljnji razvoj književnosti u našoj državi.

Jednom riječju, kako to objašnjavaju urednici *Pet stoljeća književnosti*, modernost hrvatske književnosti i njeno povezivanje s europskim književnostima, a tako i inovacije i noviteti u hrvatskoj književnosti počinje s razdobljem same moderne. (1975: 7)

Hrvatska moderna u cjelini, a jednako tako i kritika tog razdoblja, otvorila je put suvremenom i modernom shvaćanju umjetnosti, kakvo je došlo do punog izražaja u hrvatskoj književnosti 20. stoljeća. (Pet stoljeća, 1975: 26)

¹ <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=41458>

3. Janko Polić Kamov

Janko Polić Kamov, hrvatski pisac i pjesnik, djeluje u razdoblju moderne. Rođen je 1886. godine u naselju Pećine pored Sušaka. Strastveni putnik koji je obišao obalu Dalmacije, Crnu Goru, Italiju, putuje u Punto, gdje boravi kod brata, a 1910. odlazi u Španjolsku, a tamo naposljetku i umire.

Kamov je hrvatski književnik koji je pisao poeziju, prozu i drame koje su doživljavale prepreke jer su mnogi negodovali o njegovom pisanju te su ti njegovi tekstovi nailazili i na neodobranje neistomišljenika. Kamov piše 'neugodno' jer traži istinu koja je isto tako neugodna kada se napiše, a isto tako i kada se pročita. Kamov vidi smisao života u tome što će sam sebe proučiti, a zatim analizirati te također to unijeti u svoje pisanje. Prozvan je također *personom non grata*² hrvatske moderne.³

Janko Polić Kamov piše pjesme poput *Psovke* ili *Ištupane hartije* te novele, drame, a i roman *Isušena kaljuža*. Nije obiman, no njega svakako nitko ne može dosegnuti, može ga se samo proučavati i iščitavati, pa i dati poneko mišljenje, no da bi itko pisao kao Kamov, ne bi bilo moguće.⁴

Kamova treba promatrati, kako kazuje Milanja, između prirode i kulture, te kroz pisma koje je slao bratu Vladimiru. Kamov prirodu shvaća kao nešto izvorno, od čega je čovjek počeo, od čega se čovjek izgradio, dok u stvarnom životu, kulturnom životu zagovara znanost kao moderni model rada i poimanja svijeta. On u svojim tekstovima nudi drukčije književne modele koji su daleko od stega i represija naroda i vlasti te nudi visokomodificiranu liriku i tekstove. Također, kako navodi, Kamovom počinje avangarda koja šokira javnost i mnoge autore poput Antuna Gustava Matoša, šokira umjetnost te izaziva skandalozne prevrate. (1997: 7)

² Nepoželjna osoba

³<https://hrcak.srce.hr/184810>, str. 126

⁴<https://hrcak.srce.hr/92554> str. 223

3.1. Kritika prema Kamovu

Kada je riječ o samome Kamovu, izuzev usporedbe s Jelovšekom te koliko se iz napisanoga već da naslutiti, nije bio pošteđen kritika. Hrvatska književna kritika, nije izbjegla Kamova što se tiče kritika jer je on bio vrlo kontroverzna osoba tog doba. Dalo bi se i reći kako je Kamov predstavljao nekakvu bolnu točku u autorima i kritičarima te kako su ga smatrali provokatorom jer se opirao od društva i društvenih ustroja. Kada avangarda uviđa svijetlo dana autori naravno bivaju pogođeni, posebno Antun Gustav Matoš koji je prethodno i naveden kao jedan od kritičara Kamova. Ipak, na samome kraju, sve te kritike A. G. Matoša smatraju se pozitivnima. Matoš je osjetio potrebu da se zabavi Kamovom, pa je Kamov u njemu izazvao neželjene reakcije te kazuje kako Kamovljeva poezija izaziva atentat na njegov moral, poeziju i naposljetku zdravlje. Ali, iako je Matoš žustro kritizirao Kamova, sve njegove prosudbe u Kamovu se procjenjuju pozitivnim te Matoš kazuje sljedeće: *...i jer je tragično poginuo u času kada je jamačno postao pisac i došao na pravi put i naučio pisati.*⁵

⁵<https://hrcak.srce.hr/92554> str. 236

4. Vladimir Jelovšek Teharski

Vladimir Teharski Jelovšek rodio se 5. kolovoza 1879. godine u gradu Osijeku, a umro je 3. svibnja 1934. godine u Zagrebu. Što se tiče njegove biografije, ali i književne, pa i povijesne priče govori se kako je riječ o vrlo dinamičnom i discipliniranom, stručnom i kulturnom autoru.⁶

Što se tiče kratke usporedbe s Kamovom, Teharski biva takvim autorom dok je Kamov, kako je već i navedeno, instinktivan, piše onako kako se osjeća, Kamov pokušava nuditi drukčiji pogled ka književnosti, on na neki način suosjeća s prirodom. S druge strane, Teharski je discipliniran, povijesti o njemu govore kao o prihvaćenijem autoru iako su njegova djela puno kasnije recenzirana nego Kamovljeva.

Prema Šicelu, Teharski nakon školovanja u Osijeku i Zagrebu studira medicinu u Pragu od 1890. do 1904. godine, a nakon toga radi kao okulist u Zagrebu i u Karlovcu. (2005: 506) Kako je navedeno u poglavlju *O moderni*, Teharski počinje izdavati đачki list *Nadu* godina 1896. i 1897, koja 1897. i 1898. postaje *Nova nada*, a uz to Teharski uređuje časopise *Svjetlo* i *Liječnički vijesnik*

Sa Kvederom uređuje časopis *Sijelo* od 1905. do 1906. godine u Pragu, gdje objavljuje svoje zbirke pjesama *Simfonije I* 1898. godine i *Simfonije II* 1900. godine. Piše o književnosti, kazalištu i likovnosti u Češkoj, ali piše ipak i o hrvatskoj književnosti.⁷

Helena Sablić-Tomić i Goran Rem u *Slavonskom tekstu hrvatske književnosti* kazuju kako je Vladimir Jelovšek bio pjesnik, feljtonist, novelist, kritičar, a imao je i svoj pseudonim pod kojim je pisao koji je glasio Vladimir J. Teharski. Navode kako se Teharski pojavljuje zbirkom *Simfonije I*. koje su kako je već navedeno izdane 1898. godine te nastoji kroz romantičarske motive pokazati svoju pričljivost. (2003: 207)

⁶https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=109782 str. 321

⁷<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29003>

4.1. Kritika prema Jelovšku

Ponekih kritika, kao ni Kamov, nije pošteđen bio niti Teharski, pa profesor Goran Rem kazuje kako je većini kritičara Teharskog zasmetalo njegov način pisanja tekstova. Poetičke i estetičke težnje su Teharskog smjestile između Kranjčevića i Kamova te se tako najbolje vidi kako je autor na najbolji mogući način realizirao svoje težnje. (2001: 323/4) Prema Remu hrvatska kritika na književnu scenu gura Jelovšekove koncepcije protoavangardizma te da se Jelovšek naziva protoavangardistom za razliku od Kamova iako su obojica pisaca neuvjerljivi u tadašnjem društvu i društvenom ustroju. (2001: 330)

4.2. Jelovšek oko časopisa *Mladost*

Marijanović navodi kako prva zapažanja i dojmove o časopisu *Mladost*, ulozi časopisa u književnosti, funkciji u društvu te namjerama urednika tog časopisa daje Vladimir Jelovšek u prikazu *Nove proudy v Horvatsku* 1899. godine. Kako je navedeno, porijeklom Osječanin, Teharski je bio znanac urednika *Mladosti*, a isto tako i suradnik *Mladosti*. (1990: 86)

Jelovšekov prikaz *Mladosti* više je informativan nego što je dokumentaran. (...) Marijanović kazuje kako Jelovšek na mladostaše i časopis *Mladost* gleda osobno, odnosno uspoređuje 'mlade' i 'stare' te prema njemu Jelovšek smatra kako 'mladi' mladi imaju sklonost prema stvaralačkim autoritetima, dok su 'stari' više okorjeli romantičari koji su idealisti. (1990: 87)

Prema Šicelu *Mladost* je takav časopis koji ima tendencije biti umjetnički te koji nastoji prihvaćati avangardu i sve što s njom dolazi te sve težnje koje europska avangarda donosi u hrvatsku književnost. Također kazuje kako književnost, kao i sam časopis, ne želi biti podvrgnuta samo društvenim, političkim ili kulturnim idealima te da se nastoji odmaknuti što više od same tradicije te da želi prihvatiti modernistička strujanja. (2005: 61)

5. Kopneni protoavangardist - Jelovšek i avangardist prije same avangarde - Kamov

Avangarda ima i dobiva funkciju estetskog posredovanja te teži moralu, etici i socijalnim vrednovanjem. U Hrvatskoj se avangarda pojavljuje rano s počelima Antuna Gustava Matoša, a 1907. Hrvatska dobiva novog avangardnog pjesnika, odnosno prvog pravog avangardnog pjesnika, Janka Polića Kamova.⁸

Profesor Goran Rem za Jelovška kazuje da je on kopneni protoavangardist te kako se njemu treba prići biografski, odnosno kroz njegovu biografsku priču te kroz nju saznati, kako je već i navedeno, da je Vladimir Jelovšek Teharski dinamičan i discipliniran književni autor, a kako i književni, tako i kulturni autor. (2001: 320) S druge strane, Kamovu se tako ne pristupa te on zahtijeva potpuno drukčiji prikaz jer je od gimnazije bio ratoboran te je nepokorivošću htio maknuti autoritete od sebe. Pokušaji da mu se nešto nametne, bilo kakav stav ili konvencija u Kamovu bude otpor.⁹

Naime, Kamov ostvaruje svoje težnje, prema tome pristupa naglo, a Jelovšek takav pristup samo pokušava realizirati, no ne uspijeva kao Kamov. Jelovšek inspiraciju pronalazi u Kranjčeviću te ga je prozvao svojim poetičkim idealom, jer se divio njegovu modernizmu te mračnosti njegove moderne: *to je pjesnik nesklada — one prevratne, zanosne negacije, koja je ipak tako uzvišena u svojoj anarhičnosti, tako simpatična u svojoj brutalnosti, tako grandiozna u svome disharmoničnom sarkazmu i očaju.* (Rem, 2001: 324)

Šicel Janka Polića Kamova naziva piscem prokletnikom, jer apokaliptično gleda na svijet u kojem živi, nema perspektive te se sa svime grčevito bori, bilo to društvo, moral, literatura ili literarna tradicija. Kamov postaje psovač te svoje buntovne stavove izražava u svojim tekstovima i djelima. Sigurno je Janko Polić Kamov najcjelovitiji avangardist koji u svakom pogledu umjetnosti donosi destrukciju i kidao je dosadašnje načine pisanja te svoja djela dovodi ka autonomnosti jer se vodio sam sa sobom te je samo sebe i slušao. (2005: 270)

Isto tako, protoavangardni pisac Jelovšek također umjetnošću dovodi do kidanja tradicije, ali tako da uvodi glazbu u književnost. Jelovšek gleda u skladu s tadašnjom vizijom života te ispisuje praški *fin de siècle* te donosi duh neoromantizma. Jelovšek u sebi uživa, vlastiti postupci ga ispunjavaju i vodi estetski život te poput Stanisłava Przybyszewskog, proroka

⁸<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4808>

⁹<https://hrcak.srce.hr/184810>, str. 126

poezije i slobodne ljubavi¹⁰. Kamov želi narušiti stare građanske norme buntovnošću i borbom da oslobodi literaturu te da ju dovede do velike autonomnosti. Kamov proizlazi iz simbolizma¹¹ te piše o pojedincu koji se buni, a Milanja nam napominje kako je taj pojedinac pun akcije u sebi i moralnih vrijednosti te on stoji nasuprot tog društva koje Kamov silno želi izmijeniti. (1997: 14)

Načela secesije Jelovškega su u glazbi, kako je već i spomenuto, a glazbu pomno usklađuje s orkestracijom boja tih zvukova koje glazba daje kako bi prevladao, kao umjetnik, tamu i mrak vlastita bića. *'Simfonije!'* Cijeli orkestar najraznijih misli i osjećaja ozvanja u njima i najsuptilniji titraj sentimentalne žice na guslama i misaona viola, i filozofski cella, i vesela flauta i čuvstveni čisti rog i pobjednička majestetična fanfara i bučni brbardon i banalni veliki bubanj – sve to ozvanja jedno s drugim.¹²

Naime, ovdje se već radi o, kako to već povijesti nazivaju, *Jelovšekom prešućenom dnevniku*, dnevniku s kojima se mnogi autori mogu poistovjetiti, to je dnevnik duše jednog Jelovškega koji je htio unijeti novost u književnost, produbiti ju glazbom. Tadašnji pisci se, naime, okupljaju u tzv. književno-boemskim kavanama te časopisi igraju veliku ulogu u životu umjetnika, a isto tako moglo bi se reći kako su i oni utemeljitelji moderne, a i pravaca koji su iz moderne iznjedrili, poput secesije.

Dakle, secesija jest zajednički naziv za umjetnike koji se u Europskim državama, npr. u Austriji ili Njemačkoj, krajem 19. stoljeća odmiču od konzervativnih umjetnika, a isto tako i društava te osnivaju nove smjerove prema kojima će umjetnost ići.¹³

¹⁰https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=108695 str. 234

¹¹<https://www.lektire.hr/simbolizam/>

¹²https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=108695 str. 235/6

¹³<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=55127>

6. Književni opusi Kamova i Jelovškega

Kamov 1907. godine objavljuje zbirke pjesama *Psovka* i *Ištupana hartija* te drame *Tragedija mozgov* i *Na rođenoj grudi*. Knjige su izazvale šok u zagrebačkim društvima jer je Kamov u njima necenzurirano progovorio o moralu, erotici, bio je satiričan i sarkastičan.¹⁴

S druge strane, Jelovšek piše *Simfonije* koje se sastoje od dva dijela te svaki dio ima po sedam pjesama. Prvi dio se naziva *Ex*, a drugi je imenovan *In*. Profesor Goran Rem naglašava poneke teme kojima se Jelovšek služio u svojim pjesmama, te su to su najčešće opreke poput: tama i svijetlo, rat i mir, idealno i realno, spolnost i prijateljstvo te još mnoštvo drugih tema. Također kazuje kako je Jelovšek sam dao kritike na svoje stihove u *Simfonijama: sva napregnuta od patetičnih gradiranja između apstraktnih slika vječite slobode i konkretnog kala prezira i jala*. (2001: 325)

S druge strane, Milanja kazuje kako Kamovljeva zbirka *Psovka* ima strukturu koja odaje slijed od prve do zadnje pjesme te tako čini neku zatvorenu cjelinu. U *Ištupanoj hartiji*, Kamov piše urednije i pravilnije te s tim ima više tema i pravilniji su mu i vezaniji stihovi te se trudi oko kompozicije, odnosno da bude što pravilnija. (1997: 8) Jelovšek, kao i Kamov piše pjesme koje su djelomično vezana stiha, ali im je opseg duži, a i rime se gube te više ne nalaze mjesta u Jelovšekovu opusu. (Rem, 2001: 325)

Vladimir Jelovšek Teharski prelazi iz tradicijskoga stiha te se okreće ka paradoksima, prizorima koji su naturalistički, pa time dolazi do slobodnog stiha u kojima spominje erotizam i u kojima ne zastaje i ne bježi od takvih nastojanja pa tako svoj žanr prevrće i najavljuje intenzivnu avangardu, pa kako Rem kaže, on tu avangardnost prevrće iz vjere u pobjedu. (2001: 328)

Kamov piše poeziju pobune, njegova poezija je krik koji ja napisan i koji traži slobodu koja je neograničena. Kamov upozorava na hrvatske građane i na društvo te sarkazmom otkriva prave istine koje se oko njega događaju. (Šicel, 2005: 267)

Pobožan je narod i uvinuti su u njega repovi; / nema iskrenosti u očima i uvucaranje je njegov hod; / njuškanje je posao njegov i bogata mu je plaća; / nema ni mjesta među njima i kažnjiva je moja riječ; / gutam misli i zagušit će me stid. (Milanja, 1997: 23)

¹⁴<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49134>

Prema Šicelu, Kamov je biblijskim intertekstom udario po tadašnjem društvu te iznosio drugačije vrijednosti koje ljudi štiju u odnosu na one koje Biblija govori. Kao primjer Šicel navodi pjesmu Kamova *Pjesma nad pjesmama*, ali ovdje pjesma ima drugačiju temu: javljaju se strast, blud, nezakonitost te sve ono što je loše, ali o toj pjesmi će nešto više biti rečeno kasnije u radu. (2005: 267)

Rem kazuje kako Jelovšek u drugim *Simfonijama* najavljuje secesiju te piše i navodi posvetu ženskome liku. (2001: 328). Isto tako, kao i Jelovšek, prema Milanji Kamov piše o ženi, ali u biblijskome smislu, pa su mu motivi mrtvilo, varanje i laži. Draga zbog tih laži, kao i pjesnik, ostanu sami zbog apsurdna i nelogičnosti svijeta. (1997: 8)

Zovnuh te pjesmom od ruža i rekoh: budi mi žena! / I nisi kliknuti znala: >>pusti me, satano,пусти!<< / Kad bludom planu od krvi – o zbogom, nevini stide! – (Milanja, 1997: 62)

Što se tiče dužih tekstova najdulji tekst Jelovškega jest zapravo u tekstu *Zapad*, naime, radi se o dijalogu dvoje zaljubljenika, Sonje i Valdemara te je ispisan na samo sedam stranica (Rem, 2001: 329), dok je s druge strane najduže Kamovljevo djelo, odnosno roman *Isušena kaljuža* koji je napisan između 1906. i 1909., a objavljen 1957. To je moderan roman koji nam govori o preživljavanju jednoga bića u svijetu koji više nije pitom, već osuđen te su vrijednosti klimave. Radi se o Arsenu Toplaku koji je ujedno i glavni lik te je on borben i nastoji osporiti razne vrijednosti koje su nove u njegovu svijetu, poput izmijenjena morala, etike i mnogih drugih. (Milanja, 1997: 12/13)

Kamov stvara prirodno, iz onoga što osjeća dakle, kako Šicel kazuje, Kamov stvara antipoeziju. Iskazivajući svoj negativitet on taj svoj stav prenosi i u prozu i dramu koje stvara između 1906. godine i 1910. godine, odnosno do svoje zadnje godine života. (2005: 268). S druge strane Jelovšek sklad koji želi postići ne dostiže, pa u Pragu zbog toga što ne može dostići pušta korijene ekspresionizma riječima: *čovjek koji kriči za svojom dušom..*¹⁵ Ova dva pripovjedača vjeruju u moć vlastite preobrazbe i preobrazbe tog bezobraznog svijeta u kojem žive putem umjetnosti, ali ipak shvaćaju da im njegova samodostatnost i svojeglavost te načini na koje su kaotični ipak nisu dovoljni da se probiju i donesu nešto svoje.

¹⁵https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=108695str. 239/40

7. Poredbovne usporedbe pjesama Kamova i Jelovškega

U ovome dijelu rada će se uspoređivati pjesme Kamova i Jelovškega. Uspoređivat će Kamovljevu pjesmu *Pjesma nad pjesmama* koja je iz njegove zbirke *Psovka* te Jelovšekovu pjesmu *Ver Sacrum* iz zbirke već dobro poznatih *Simfonija*. Usporedba će se provoditi kroz četiri stavke, a to su: tema, subjekt, forma te stil. Za usporedbu tih pjesama pomoćat će si Užarevićevom knjigom *Kompozicija lirske pjesme*.

7.1. Tema

Tema Kamovljeve *Pjesme nad pjesmama* izvrnuti su biblijski motivi koji oslikavaju njegovo vrijeme te bi to bila preslika tadašnjeg društva koje je sklono moraliziranju, a on svojom pjesmom dokazuje stvarnost i pravu sliku toga doba kada je moral bio samo prividan i zapravo ga nije ni postojalo jer je društvo u principu bilo izuzetno iskvareno te on dokazuje da čvrsta vjera, biblijski motivi i Crkva prednjače u lažnom moraliziranju. Govori o ljubavi i narodu kao o mrtvom tijelu: *mrtav je svijet ljubavi moja (...)/ mrtav je narod ljubavi moja (...)* (Milanja, 1997: 26).

Za razliku od Kamova, Jelovšek je pjesnik nade, vjere u društvo i čovjeka, nadasve u prirodu jer priroda nikada ne iznevjeri. Uvijek se ponovno rađa još ljepša i bujnija nego prethodnog dana, pa tako i u Jelovšekovoj pjesmi, priroda se budi i budi nadu u Jelovšku: *Mir momenta, kada se velika Priroda sprema / na novi oplodni fenomen / Ja mirno stupam*. (Jukić, Rem, 2013: 64). Kamov, iako je naveden kao pjesnik prirode, u svojoj *Pjesmi nad pjesmama* prirodu svrstava pod svijet koji je, kako je već navedeno, mrtav, dok s druge strane, Jelovšek koji je discipliniran i dinamičan, prirodu oživljava u svojoj pjesmi. Dakle, ovdje vidimo koliko su se njihove teme miješale te koliko su različiti, a opet isti pjesnici bili.

Nadalje, nabranje motiva poput *nezakonita ljubav, crna ljubav, ljubav tamna kao šuma, ljubav kao kaos* i tako dalje, samo nam govore o tajnama koje su skrivene u tadašnjem pobožnom društvu. S druge strane, kod Jelovškega se pojavljuju motivi poput *jutra, cvijeća, neba, šume, ptica i sreće*. Epiteti koje Kamov dodaje poput već navedenih *nezakonito* ili *crna* potvrđuju pjesnikove kritike prema normama tadašnjeg društva koje isto tako rade *nezakonito* ili u tajnosti. Dakle, Kamovljeva poezija je tzv. poezija pobune čovjeka te on prikrivenim stihovima i naglašenim sarkazmom to i dokazuje. Dok, s druge strane, Jelovšekove teme

variraju, pa on može pisati o ratu ili miru, a isto tako o idiličnom, baš kao i u pjesmi *Ver Sacrum*, pa on prirodno naglašava mir i prigušuje vrevu priče o tadašnjem lošem društvu: *Svuda je mir.* (Jukić, Rem, 2013. 64). Kod Jelovškega, točnije u ovoj pjesmi, primjećujem isključivu ljubav prema rađanju, ali ne ljudskom nego prirode. Priroda za njega označava opojnost, požudu, neukrotivost i čežnju. Sve to priroda ima, ali ne koristi sa svrhom da uništi, kao što bi čovjek napravio, nego bez pitanja ponovno rađa.

Kamov, iako žustri protivnik društva i naroda, želi da iz tog kaosa i kaosa društva, sa svojom ljubavi, stvori dijete, novi život koji možda izrodi nadu u bolje sutra: *Pođimo, Ciganko moja, crna ljubavi moja;/ ljubiti ćemo se u kaosu, a iz kaosa će nicati dijete (...)* (Milanja, 1997: 27). Za Kamova je tjelesna ljubav nešto normalno i nešto u čemu ne bi smjelo biti nikakvih tajni. Svoju ljubav prema Ciganki gotovo da idealizira, mada je ona divlja, išarana, crna i potamnijela, ali je u tom trenutku samo njegova. Kako Kamov upija Cigankinu ljubav tako i Jelovšek s druge strane u pjesmi *Ver Sacrum* upija prirodu u sebe: *Požudno upijam opojni zrak,/ u kome kao da osjećam prve akorde/ očajne igre milijuna peludnih zrnaca (...)* (Jukić, Rem, 2013: 64).

U Kamovljevoj *Pjesmi nad pjesmama* Ciganka vjerojatno predstavlja Crkvu čiji je moral iskrivljen i prihvaćen samo kod licemjera odnosno onih koji su se nazivali stupovima društva. Taj iskrivljeni pogled na Crkvu i društvo u cjelini u Kamovu izaziva niz negativnih i crnih osjećaja i otuda njegovo izrugivanje tzv. moralu, vjeri i ljubavi toga doba. S druge strane, kod Jelovškega sve ide potpuno sputano i prirodno, dakle, onako kako priroda i funkcionira bez skrivenih motiva te ju je vrlo jednostavno prihvatio i opisao u najljepšem mogućem svijetlu, s puno ljubavi.

U *Pjesmi nad pjesmama* Janka Polića Kamova ljubav je velika u slobodi, a i žena, a u njihovom slučaju crna je kao noć i tajanstvena kao oblak, ljubav vidi kao kaos, a šumu i travu vidi kao bijeg jer je to božanstvo njihovo, dok kod Jelovškega nema traga nesreći, jer mu je priroda dala sve i bogatstvo i sreću i nema potrebe za drugim ljudima niti za ljubavlju žene da bi bio potpun.

Dok Kamov ispred sebe vidi očaj i nesređenost, bijedu i strah, Jelovšek se puni mirisima, srećom i ljepotom. Čovjek i priroda po mnogo čemu se razlikuju i to je veoma vidljivo u njihovim pjesmama. Dok Kamov dotiče dno i kal koje se nalaze u njemu, Jelovšek se penje u visine sreće. Ljudi Kamovljeva i Jelovšekova doba nisu imali sentiment za nižu klasu što je vidljivo kroz čitavu pjesmu *Pjesma nad pjesmama*, jer pjesnik piše o potrebi sakrivanja i

bježanja da bi obljudio ženu. Jelovšek nema niti jednog problema sa svijetom u svojoj pjesmi *Ver Sacrum*, jer priroda nema negativnih primisli, pa samim tim on nema potrebe za borbom niti s ljudima niti sa samim sobom.

Dakle, po ovim pjesmama možemo vidjeti koliko su bili različiti, a zapravo vrlo slični pjesnici, autori ili pisci. Tema ovih pjesama jest vrlo različita. Dok jedna govori o prirodi koja se budi iznova svaki dan i o pjesnikovoj sreći kada hoda kroz prirodu i osluškuje okolo, druga govori o tami i nemoći ljudi te zapravo govori prikriveno o Kamovljevom nezadovoljstvu u društvu u kojem jest te tako pišući skrivenim riječima, čitatelj lagano može otkriti Kamovljevo nezadovoljstvo. Ciganka je u pjesmi predstavljena kao preneseno značenje, kao žena, kao neko crnilo i tmina, ali ipak u pjesniku budi ljubav, baš kao što i priroda u Jelovšku budi ljubav. Iz njihove ljubavi rađa se dijete koje ne zna u kojem položaju jest, ali nazvavši ga Prevratom, moguće da je Kamov ovdje mislio na prevrat u svijetu ili književnosti.

7.2. Subjekt

Kada je riječ o samom subjektu pjesnika, u obje pjesme, jasno nam je da je on podređen svijetu, pa i sam Užarević kazuje kako svijet ovdje razmatramo kao stvarnosnu kategoriju koja prethodi tom subjektu, pa se i samo umjetničko djelo temelji prema odnosu Ja i stvarnost, pa time možemo reći kako se ovdje govori i lirskom Ja. (Užarević, 1991: 105)

Kada je riječ o subjektima Kamovljeve pjesme *Pjesma nad pjesmama* jasno nam je iz prethodnog poglavlja *Tema* da je ovdje riječ o Ciganki i pjesniku. Ciganka je ovdje parafraza ideala neke ljepote, lijepa je iako je crna, pa i pjesnik za nju govori kako je lijepa: *Potamnijela je put tvoja i oči su tvoje crne;/ noge su ti išarane i masna je kosa tvoja (...)* (Milanja, 1997: 25). Crnina Ciganke ovdje može biti i dvojaka, može predstavljati samo ženu kao njezin vanjski opis, ali može se i prenijeti značenje pa ta crnina može biti i crnina njezine duše, a kada bi dublje ulazili u analizu, crnina također može predstavljati i tamu tadašnjeg društva u cjelini. U Kamovljevoj pjesmi *Pjesma nad pjesmama* možemo steći dojam da je opisana ciganka žena, ali može biti i samo objekt. Ciganka predstavlja žudnju, ali i zamku jer rađa u to nesređeno doba. Dakle, njezina ljepota može biti i prokletstvo. Ciganka posjeduje moć nad pjesnikom jer je lijepa i strastvena, izazovna i uhvatljiva. Daje mu sebe u cijelosti, a to na trenutak budi požudu u pjesniku. Ovdje možemo povući paralelu s Jelovškovom pjesmom *Ver Sacrum* jer kako Ciganka u *Pjesmi nad pjesmama* budi osjećaje u pjesniku, tako i priroda

u Jelovšeku budi osjećaje i daje sebe u cijelosti prirodi, iako je priroda nadmoćna nad njim: *Magle se pomalo dižu sa zemlje. / Ja punim, zdravim prsima udišem opojni zrak.* (Jukić, Rem, 2013: 64). Trenutak s Cigankom je lijep i blažen, ali to je samo tren. Poslije toga dolazi kajanje jer izlaz ne postoji. Moraju se skrivati i bježati od ljudi da bi u kaosu rodila dijete, nezakonito dijete, koje nema budućnosti jer je osuđeno na lutanje. Bez obzira na sve, Ciganka je dobila pjesnikovu ljubav: *Pođimo, Ciganko moja, crna ljubavi moja; / ljubiti ćemo se u kaosu, a iz kaosa će nicati dijete (...)* (Milanja, 1997: 27) Kamov o Ciganki govori kao i o majci djeteta čije ime će biti *Prevrat*, a taj prevrat nosi u sebi značenje moguće promjene u društvu, a i u samoj književnosti. Dakle, ovdje dolazimo i do trećeg lika, djeteta pjesnika i Ciganke. U tako formuliranom društvu, to dijete nema svijetlu budućnost. Dijete proklinje i oca i majku i ljubav koja ih je spojila da bi se on rodio. Njegova budućnost je osamljenost, glad i zločin. Možda i za to dijete postoji tračak nade, jer dobije ime, kako je već navedeno, *Prevrat*. Dijete je rođeno ne znajući da nema budućnosti. Po pjesmi možemo zaključiti da je osuđeno mada nije još ni rođeno. Budućnost mu nije imao tko ni pružiti jer niti pjesnik niti ciganka budućnost nisu imali. Da bi preživjelo, moralo se izvrći jadu i bijedi jer je to nosilo njegova pripadnost, odnosno stalež. Jad i bijeda ne bi trebali imati pripadnost, ali sudbina ne bira, pa samim tim ni dijete nije imalo izbor.

U objema pjesmama subjekti su dakle pjesnici. Kod Jelovšeka subjekt je jedino on i govori o sebi i svojim osjećajima, o svom srcu punom nade i ljubavi za nešto što se obnavlja svake godine, a to je priroda. Govori izabranim i lijepim riječima s puno optimizma i pozitivne u sebi, o trenutku i miru momenta kada mu je srce puno i kada je sretan: *Ja punim, zdravim prsima udišem opojni zrak.* (Jukić, Rem, 2013: 64) Pjesnik u *Pjesmi nad pjesmama* jest sam Kamov koji sebe puno ne opisuje, ali iz iščitavanja same pjesme i napisanih stihova, možemo saznati kako je pjesnik biblijskim intertekstom htio prenesenim značenjem pokazati svoje nezadovoljstvo koje krije u sebi oko već mnogo puta spomenutog ustroja koji njemu nije odgovarao. Još možemo zaključiti kako sebe opisuje kao strastvenog ljubavnika: *Ljubim krik iz očiju tvojih i ljubim krik iz grudiju tvojih;/ u njemu je ljubav naša i u boli se ljubi žena i bol rađa djecu,/ o gola ljubavi moja.* (Milanja, 1997: 25)

Subjekti su kako je već navedeno pjesnici, Ciganka i dijete. Pjesnici pišu onakvim stihovima kako se osjećaju, jedan se osjeća sjetno i sretno, a drugi osjeća mrak i nezadovoljstvo; Ciganka se na prvi mah možda učini kao žena, dok na drugi možemo pomisliti kako je ona samo preneseno značenje te tame koju Kamov osjeća, dijete može predstavljati stvarno dijete, ali možda Kamov s tim djetetom misli na neki spas, nadu ili izlaz iz trenutne situacije.

7.3. Forma

Sličnost u formi ovih pjesama jest u tome da su pjesme neobično dugačke, a i u tome da se u objema pjesmama uvijek vrti oko jedne te iste teme, dakle ljubav i priroda. Pjesme imaju svoj naslov koji nam ne odaje puno dok ne počnemo čitati sami tekst pjesme, a i kada pročitamo opet trebamo razmisliti o čemu to sam naslov nama govori. Užarević kazuje kako naslov najavljuje temu pjesme, također može najaviti i funkciju same pjesme. (Užarević, 1991: 53). Jelovšekov naslov pjesme nosi latinski naziv *Ver sacrum* koje u prijevodu znači Sveto vrelo, mada nas naslov upućuje na nekakav biblijski intertekst, pjesma gotovo da i nema doticaja sa svetim, iako nam prvi stihovi naslućuju kako bi mogla biti riječ o svetome: *Noga mi već ne dršće svetim strahom prvog/ koraka plašnog*. (Jukić, Rem, 2013: 63). Pjesma ne govori direktno o motivima svetog, ali kada dublje razmislimo priroda itekako može biti sveta. Priroda nas drži na životu, hrani i odgaja, a u samoj Bibliji to Bog čini.

S druge strane u naslovu *Pjesma nad pjesmama* nama je jasno da je to riječ o istoimenom biblijskom pandanu, ali da je ovdje tema drugačija odnosno pjesma ima preneseno značenje jer iskrivljuje samu Bibliju. Ono što je oko pjesama različito jest njihov raspored. Naime, pjesme nemaju kitice, niti rime. *Pjesma nad pjesmama* jest raštrkana te su riječi i rečenice razbacane pa poneki stihovi nalaze svoje mjesto na desnoj strani papira, npr.:

(...) *strastven ko štipaji i zamaman ko žena u mraku*

šumskome. (Milanja, 1997: 27),

dok je u *Ver Sacrum* pjesma napisana u prozi i pjesma drži svoj oblik. Veliku ulogu u formi pjesme ima i sam kraj jer kako Užarević kazuje pjesma je zapravo građa od hijerarhije krajeva (Užarević, 1991: 54), odnosno kako pjesma završi, takav dojam i ostavlja. Recimo u pjesmi Jelovšeka, *Ver Sacrum* završava isto kao što i počinje: *Kroz svježe, rano pramaljetno jutro stupam* (Jukić, Rem, 2013: 67), dakle možemo zaključiti kako je riječ o novom danu, odnosno kako se budi sasvim novi dan, različit, a ipak isti. Pjesma Kamova, *Pjesma nad pjesmama* počinje ljubavlju dvoje ljudi, a završava nadom jer to dvoje ljudi stvara dijete koje tu nadu zapravo budi i koje bi trebalo donijeti nekakav prevrat u društvu na bolje.

Forma ovih dvaju pjesama jest različita, dok je jedna slobodno pisana, druga je pisana u prozi i ima svoj čvrsti oblik. Pjesme imaju svoje naslove, krajeve za koje Užarević govori u svojoj *Kompoziciji lirske pjesme* koliko su bitni. Pjesme su obje neobično dugačke i iz njih se daju iščitavati mnogi zaključci.

7.4. Stil

Stil ovih dvaju pjesama odnosno pjesme *Ver Sacrum* Vladimira Jelovška Teharskog i pjesme *Pjesma nad pjesmama* Janka Polića Kamova je taj što su obje pjesme pisane bez rime i s gomilom motiva i stilskih ukrasa poput epiteta koji su već spomenuti, npr.: *nezakonito dijete*, *crna ljubavi* ili *mrtav svijet* iz Kamovljeve pjesme, a epiteti kod Jelovška su nešto vedriji, poput: *pramaljetno jutro*, *nježni oblačići* ili *ptičice male*. Stilovi im se ne razlikuju previše, mada Jelovšek govori o sreći i ljubavi, a Kamov o bijedi i patnji.

Obojica su pjesnici moderne, potiču iz avangarde, jedan u većoj mjeri, dakle to je Kamov, a jedan u manjoj mjeri Teharski Jelovšek. Kamov je više okrenut simbolizmu koji je više okrenut emotivnosti ispred politike ili ustroja, kao što to već o Kamovu možemo i zaključiti, dok je Jelovšek više okrenut secesiji koja nastoji ukrasiti i uresiti, kako u umjetnosti tako i u samoj književnosti, a Jelovšek to s ovom pjesmom može i dokazati jer unosi mnoge motive, a i ukrašava pjesmu prirodom i osjećajima koje priroda u njemu samome i budi.

Što se dalje tiče njihovih stilova, kod Kamova čak ni priroda nema ljepotu jer sunce dobiva attribute poput mrtvačka svijeća, a šuma vidi kao zidove. S druge strane, Jelovšek sunce vidi kao nadu, a šumu kao drijemež lijen i sladak, dok mu nebo pjeva o novom *Uskrsnuću*.

Jelovšekov stil, kada je riječ o ovoj pjesmi, je lagan i lepršav, lagan za čitanje, a i analiziranje, nema iznenađenja te se čita u jednom dahu jer je tema gotovo bi se moglo reći odmor za dušu. Ispunjava nas radošću, sjetom i pozitivnom energijom. Kamovljeva *Pjesma nad pjesmama* je sušta suprotnost Jelovšku jer crnilo i očaj lako može prijeći i na čitatelja budući da govori o nesređenom društvu, a svatko tko ima imalo duše natjeran je da se zamisli jer i naše vrijeme lako može dovesti do očaja kojeg smo našli u *Pjesmi nad pjesmama*.

Nadalje, valja istaknuti kao jedan od stilova i zvuk, odnosno sliku koja dolazi sa zvukom. Naime, Užarević kazuje kako pjesnik zvukom dobiva svijest o objektu te da određenim kutovima gledanja i promatranja zvuk nekome nužno mora i pripadati. Zvuk, zapravo, ne mora biti uopće fizički, već može biti rezultat bilo čega, pa i same vibracije. (Užarević, 1991: 135) Kod Vladimira Jelovška Teharskog u pjesmi *Ver Sacrum* pjesnik opisuje cvrkut ptica, lepet krila, šum potocića, mada ga uhom ne čuje: *Po putu mi tiho ne cvrkuću ptičice male, / koje još nijesu zalepršale krilima / (...) uz mene ne šumi mali, bistri potocić gorski...* (Jukić, Rem, 2013: 63). Također, kod Janka Polića Kamova pojavljuju se nenaglašeni zvukovi: *I klicat ćemo glasom cjelova naših (...) / i naš će krik biti krik zanosa...* (Milanja, 1997: 27)

Nadalje, jedan od najzastupljenijih stilova odnosno izražajnih stilskih sredstava jest metafora. Pojavljuje se u obje pjesme, kod Kamova je to metafora poput: *krvavo kao ljubav, bezimeno ko zločin, osamljeno ko glad* i tako dalje, dok su metafore u Jelovškega Teharskog sljedeće: *dah opojne neplodnosti, samotna brbljava srećica, simfonija požude* itd... Također kod Jelovškega se zamjećuje i personifikacija, odnosno priroda dobiva ljudske osobine: *nježni oblacići, zagrljaj rijeke, gola šuma*, ali naravno i mnogi drugi.

8. Zaključak

U ovome radu bila je riječ o moderni ponajviše kao razdoblju u književnoj povijesti, a tu književnu povijest slijede dva pisca koja su sve samo ne obična za to razdoblje. Moderna se javlja iz prijelaza iz 19. u 20. stoljeće te se za modernu može reći kako je u piscima potakla slobodu izražavanja te želju da se pokažu u svijetlu u kakvom se pisci još nisu pokazali. Naišla je na mnoge protivnike koji su modernu smatrali nedokučivom, vjerojatno zato što to razdoblje nisu razumijevali. Predstavnici moderne o kojima sam pisala jesu Janko Polić Kamov i Vladimir Jelovšek Teharski. Njihov opus nije bio velik, ali se zadržao do današnjeg dana i oni se smatraju predstavnicima novih stilova poput avangarde i simbolizma (Kamov), ekspresionizma i secesije (Jelovšek).

Kamovljevo književno stvaralaštvo počinje sa zbirka pjesama *Psovka* i *Ištipana hartija* te su te zbirke bile pravi šok za tadašnje društvo i kritičare. S Kamovom počinje hrvatska avangarda jer je sam Kamov revolucionaran te takav trag i ostavlja u europskom i hrvatskom modernizmu. Kamov piše o svemu, udara i po biblijskoj tematici te piše o tabu temama koje, kako je već navedeno, šokiraju tadašnje društvo. Antipjesnik, kako za njega mnogi povjesničari kazuju, piše o antijunaku Arsenu Toplaku, koji je zapravo njegova preslika, u *Isušenoj kaljuži* koji se jednako tako kao i sam Kamov borio protiv ustaljenosti i tradicije. Kamov umire 1910. godine te ostavlja svoj revolucionaran trag.

Drugi pisac, odnosno pjesnik o kojemu je bila riječ u ovome radu jest Vladimir Jelovšek Teharski. Jelovšek se našao u mnogim poljima u književnosti, a također svoje kritike daje i tadašnjem časopisu *Mladost* i onima koji su bili okupljeni oko *Mladosti*, dakle mladostašima. Taj časopis nastoji prihvatiti avangardne težnje koje su Jelovšku strane. Prozvan je protoavangardistom te je on sušta suprotnost Kamovu, odnosno Kamovljeve protoavangardizam drukčiji je od Jelovšekovog. Jelovšek je poznat po svojim *Simfonijama* koje se izdvajaju iz tradicije, prelaze iz stihova u dramu i svoje mjesto pronalaze u secesiji kojoj je umjetnost važnija od same tradicije. Dakle, *Simfonije* Jelovšek nastoji i uglazbiti i tako maknuti masku s njih, kao i sa samoga sebe. Jelovšek također budi ekspresionističku poetiku te se time budi i jedan novi stil, ekspresionizam. Secesijskim *Simfonijama* Jelovšek odlazi ka nečem novom, iako je kao pisac, tj. pjesnik bio neusklađen i neuvjerljiv.

Kamov i Jelovšek pjesnici su istog razdoblja, ali njihova velika razlika je u načinu pisanja i prezentaciji viđeno, iako obojica pisaca nastoje stvoriti nešto novo što će odvesti književnost

dalje od ustaljenih načina pisanja – obojica su htjela otići, baš kao što je i navedeno, prema nečemu novome, udaljiti se od postojećeg društva koje je pratilo isključivo samo tradiciju i tradicionalne načine pisanja te sve ono što im se nametalo, nastojali su odbaciti.

9. Literatura

1. Jelčić, Dubravko, *Povijest Hrvatske Književnosti*, Naklada P.I.P. Pavičić, Zagreb, 2004.
2. Marijanović, Stanislav, *Fin de Siècle Hrvatske Moderne (Generacije "mladih" i časopis "Mladost")*, Osijek, 1990.
3. Milanja, Cvjetko, *Kamov-pobunjeni pjesnik*, Konzor, Zagreb, 1997.
4. Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 71, *Hrvatska moderna*, Zora-Matica hrvatska, Zagreb, 1975
5. Sablić-Tomić, Helena/ Rem, Goran, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2003.
6. Šicel, Miroslav, *Povijest Hrvatske Književnosti, Knjiga III.*, Moderna, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005.
7. Užarević, Josip, *Kompozicija lirske pjesme*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1991.

Izvori:

1. Babić, Dragomir, Janko Polić Kamov, *Senjski zbornik : prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, Vol. 10-11 No. 1, 1984.
2. Brlečić-Vujić, Branka, *Prešućeni Jelovšekov dnevnik*, Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 33 No. 1, 2007.
3. Jukić, Sanja, Rem, Goran, *Panonizam hrvatskoga pjesništva II., Od Janusa Pannoniusa do Satana Panonskog*, interpretacije poetskih tekstova, Filozofski fakultet Univerziteta Eötvösa Loránda u Budimpešti / Filozofski fakultet Osijek, Budimpešta, Osijek, Đakovo, 2013.
4. Polić, Iva, *Janko Polić Kamov – ususret avangardi*, Anafora : Časopis za znanost o književnosti, Vol. 4. No. 1., 2017.
5. Rem, Goran, *Vladimir Jelovšek Teharski – kopneni protoavangardist*, Dani Hvarškoga kazališta : Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 27 No. 1, 2001.

6. Tadić-Šokac, Sanja, *Isušena kaljuža Janka Polića Kamova kao samorodni roman*, Fluminensia: časopis za filološka istraživanja, Vol. 24 No. 2, 2012.

Internetski izvori:

1. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=41458> (pristupljeno: 10. 7. 2021.)
2. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49134> (pristupljeno: 16. 7. 2021.)
3. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4808> (pristupljeno: 17. 7. 2021.)
4. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29003> (pristupljeno: 20. 7. 2021.)
5. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=55127> (pristupljeno: 22. 7. 2021)
6. <https://www.lektire.hr/simbolizam/> (pristupljeno: 2. 9. 2021.)